

פרשת ויקהל

מלאכת כותב

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' גו'" (לה, א)

המקור לאיסור ל"ט מלאכות בשבת

חז"ל (במסכת שבת צז, ב) למדו מהאי קרא מקור לל"ט מלאכות האסורות בשבת, והכי איתא התם, רבי אומר דברים הדברים אלה הדברים, אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני.

עוד מקור למלאכות שבת מביאים חז"ל (שבת מט, ב) בשם ר' חנינא בר חמא, שהם כנגד עבודות המשכן, ופרש"י ז"ל, אותן המנויות שם בפרק כלל גדול, היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה.

וכידוע מסבירים בזה, דהרי הקב"ה שבת ביום השביעי ממלאכת בריאת העולם, כדכתיב "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש", וכנגד זה גם אנו שובתין. וא"כ הרי שהשביתה שלנו צריכה להיות דוגמת שביתתו יתברך, ממלאכות של יצירה ובריאה, והרי נודע כי המשכן והמקדש המה בנויין ומשוכללים בדוגמא של בריאת העולמות (כאשר האריך בזה בס' נפש החיים ריש שער א' ועוד ספרים הרבה), וא"כ בודאי שיש לנו ללמוד מהו המאפיין של מלאכת יצירת ובריאת עולם, ממלאכות המשכן, ולשבות מהם ביום שבת קודש.

רמז של בעל בטורים

ועי' בבעל הטורים שיש עוד רמז ממה דכתיב לעש"ת - אותיות ל' תשע, וחסר ו"ו, לומר ל"ט מלאכות יעשו אותם בו' ימים ולא בשבת. וכן אשר ברא אלהים לעשות (בראשית ב, ג) הכתוב בויכולו תמצא עשיות ובריאות ומלאכות והויות והוצאות והבדלות כולם ל"ט, לומר ל"ט מלאכות הן חוץ מתולדות. וכן תמצא מ"ויקהל" עד "לא תבערו אש וגו' ביום השבת" (פסוקים א - ג) ל"ט תיבות, חוץ ממלת "השבת".

אותיות הכתובות בצד הספרים

בשו"ת הרמ"א (סימן קיט) דן האם מותר לפתוח ולסגור ספרים שכתוב בצדם אותיות, שע"י הפתיחה יש מחיקה, וע"י הסגירה יש כותב. ובהתחלה רצה לאסור, וכתב שמכא מלאכה שאינה צריכה לגופה לא שייך למפטריה דמ"מ הוי אסור לכתחילה, ועוד דאדרבה מלאכה זו צריכה לגופה, דהא צריך למחוק ולכתוב כדי לפתוח ולנעול הספר, ומאחר דזה הוי דרך מחיקה וכתובה איכא למימר דאסור. והביא דברי המרדכי בשם מוהר"ם, על העוגות הכתובים עליהן אותיות דאסור לשברם ביום טוב ושבת משום מוחק, במה שאסרו לכתוב על השלשה מצות של פסח אותיות א, ב, ג, לידע איזה היא ראשונה, משום דכשעושה הסדר ושוברה מוחק הכתב ביו"ט. וא"כ שמעינן מזה דדרך מחיקה וכתובה בכך, ואסור לעשות אף על גב דלא מתכוין. ואיכא למימר דהכא גרע טפי, דהתם אינו אלא מקלקל דהא מוחק ע"מ שלא לכתוב, וא"כ הוי לן למשרי, ואפ"ה אוסרין התם, ק"ו הכא.

עשויון לפתוח ולסגור

אמנם מסקנת הרמ"א להתיר, והטעם שהואיל ועומד לפתוח ולנעול אין דרך מחיקה בכך. ומביא ראיה מהא דגרסינן (שבת קד, ב) הכותב על ב' לוחי פנקס ונהגין זה עם זה חייב, על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, ופירש"י על לוחי פנקס של חנונים כעין אותן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקים וטוחים בשעוה, אם נהגין ונקרין זה עם זה שכתובין על ב' שפתי הלוחין סמוכין זה לזה חייב עכ"ל. וק' אמאי תנא הכותב על לוחי פנקס לתני רבותא טפי, דאפילו היו כתובים כבר אם פותח ונועל הפנקס דהוי כתיבה ומחיקה, דידוע דאלו פנקסים העשויים מלוחים עשויים לפתוח ולנעול אלא ודאי דאין זה מקרי כתיבה ומחיקה.

מחוסר קריבה

עוד סברא כתב שהואיל ואינו אלא מקרב ומרחק האותיות זה מזה אינו אסור, דמחוסר קריבה אינו מחוסר מעשה. והביא ראיה מהא דקאמר (שם) א"ר אבהו כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרין קריבה, ומק' הגמ' והתנן כתב על ב' כותלי הבית על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, ומשני התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה, פירש"י התם אינו מקרבן אלא ע"י קציצת המפסיק ביניהם, וכי קאמר ר' אבהו כגון כתב על שפת לוח זו בטבריא ועל שפת לוח זו בציפורי ואתה יכול לקרבו שלא במעשה רק בקריבה בעלמא. הרי קמן דקריבה לא מקרי מחוסר מעשה כלל, א"כ ה"ה אם היו אלו ב' אותיות כתובים כבר אחת בציפורי ואחת בטבריה ומקרבן יחד לאו כלום עבד, וה"ה אם היו מקורבים והרחיקם לאו כלום עבד ולא מקרי מוחק.

וכתב שאין לחלק דשאני התם דכל אות כתוב לגמרי במקום אחד ואינו מחוסר רק הקריבה, אבל כשפותח באמצע אות אחד הוי ככותב, דזה אינו, דלענין חיוב שבת ב' האותיות כאות אחד דמיא, ואילו היתה הקריבה מקרי מעשה היה פטור בכותב בשני מקומות, דהוי חסרון באמצע הכתיבה, וה"ה באמצע האות. ותדע דאל"כ מאי פריך אר' אבהו ממתניתין דקתני על ב' כותלי הבית על ב' לוחי פנקס פטור, לישני ליה דהתם מיירי דהפסיק באמצע אות ור' אבהו מיירי בהפסיק בין האותיות, אלא ש"מ דליכא לחלק בהכי וא"כ ה"ה בנדון דידן מותר.

והא דאמרינן שאסור לאכול העוגה שכתובים עליה אותיות, שאני התם הואיל ואכלן, קא עבד מעשה דאי אפשר לחזור לקרבן אח"כ, אבל אם היה מפרידן זה מזה וחזר וקרבן אפשר דשרי דקריבה לאו מעשה הוא.

כתיבה על הקרשים

עוד הוכיח מהא דאיתא במשנה פרק כלל גדול (שבת עג, א) הכותב והמוחק ע"מ לכתוב, ופירש"י כותב ומוחק לקמן מפרש למאי מבעיא במשכן, שהן רושמיין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו, וכותב אות בזה ואות בזה ומוחק פעמים שטעה, עכ"ל. ואי הוי שייך מחיקה בכה"ג אמאי הוצרך לפרש פעמים שטעה, איכא לפרש דהוי מוחק במשכן בשעה שהיו פורקין המשכן היו מפרידין בין האותיות. אלא ע"כ שבכה"ג לא מקרי מוחק כלל. ומנ"ל לרש"י דהיו כותבין אות בזה ואות בזה, דלמא היו כותבין אות אחד על ב' קרשים ביחד ועי"ז היו יודעים שהוא בן זוגו, אלא ע"כ שאין הבדל ביו באמצע האות לבין האותיות כנ"ל.

בנין בדברים שזרכן לפרק ולבנות

ועי"ש עוד שמהא דמדמי התם בשמעתין ענין כתיבה לענין בנין, ובסוף פרק כירה (מז, א וב) מבואר לענין מטה של טרסיים ומטה של גללניתא שהם מטות של פרקים שזרכן לפרקן ולהחזירן, שאם היו רפויין ואי אפשר בהן ליתקע דמותר להחזירן לכתחילה והוא הדין לפרקן, וכן לענין מנורה של חוליות דאם היתה רפויה שרי, א"כ ה"ה בכתיבה ומחיקה.

שיטת הלבוש

הלבוש (או"ח סימן שמ) חולק על הרמ"א וכתב דאותן ספרים שכותבין עליהם בראשי חודי הדפים למעלה או מצדדין אותיות או תיבות כמו שנהגו קצת, שאותן הספרים אסור לפותחן בשבת משום מוחק, שהרי שובר ומוחק האותיות, וכן לחזור ולסוגרן אסור משום כותב. ועי"ש דפתיחת הספר הוי יותר חמור משבירת העוגות, דבשבירת העוגות אין בו אלא מוחק לבדו, אבל לא שייך בו מוחק על מנת לכתוב, שהוא עיקר האב מלאכה מן התורה, ובפתיחת הספר יש בו מוחק על מנת לכתוב, שהרי דעתו לחזור לסוגרו אחר שילמוד מתוכו, וקרוי אני לומר שחייבים עליו חטאת.

וכתב עליו הט"ז (ס"ק ב) שכמה וכמה הפריז הרב על מידותיו לענוש בזה חטאת מטעם כותב, דאפילו לפי סברתו איך נאמר שחייב חטאת הרי אינו מתכוין בסגירת הספר כדי שיהיו האותיות מסודרים אלא על סגירת הספר מכוין. וי"ל שס"ל להלבוש שחייב משום דהוי "פסיק רישא", על הכתיבה אע"פ שלא מכוון. עוד כתב שם כסברת הרמ"א שמחוסר קריבה אינו מחוסר מעשה ומביא הראיות.

שוב מצאתי שכ"כ בשו"ת אבני נזר (חלק אורח חיים סימן רי, ח) וז"ל מה שהקשה בטורי זהב דהוי דבר שאין מתכוין, איני יודע מה זה, דהא פסיק רישא הוא, אלא דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ולדעת רוב הפוסקים פטור ולהרמב"ם חייב, וזהו שכתב הלבוש דהוא קרוב לחיוב חטאת.

פסק המ"ב

כתב המ"ב (שמ, יז) וז"ל ספר שכתוב עליו בראשי חודי דפיו אותיות או תיבות, יש אוסרין לפתחו ולנעלו בשבת דע"י הפתיחה שובר האותיות והוי כמוחק, וכן כשנועלו הוי ככותב, אבל דעת הרמ"א בתשובה להקל בזה, וכן דעת הרבה אחרונים, וטעמם דכיון דעשוי לנעול ולפתוח תמיד ליכא ביה משום מחיקה וכתיבה, והוי כדלת הנסגר ונפתח תמיד דאין בו משום בנין וסתירה וכן המנהג. אבל מסיק דמ"מ נכון להחמיר כשיש לו ספר אחר.

אבל עי' בחזו"א (סי' סא, א) שכתב שאין לדמות לפתיחת דלת דשם האיסור תלוי בקביעות, ולכן מותר היכא שעומד לפתוח ולסגור, משא"כ במלאכת כתיבה. אבל עי"ש שכתב להתיר עפ"י מה שמסופק במקום אחר, דפסיק רישא דלא ניחא ליה בתרי דרבנן מותר. וכאן הוי מלאכה שאינה התקיימת, כיון דעומד לפתוח ולסגור, ועוד דהוי מקלקל משום שאינו ע"מ לכתוב, שאע"פ שמתכוון לחזור ולפתחו, אבל אין במחיקה כדי לשפר הכתיבה השנייה, ורק אז מקרי ע"מ לכתוב. אבל כתב שהיות ואינו היתר ברור אין לסמוך עליו לכתחילה. ועי' לק' מה שהארכנו בעצם הנידון של פסיק רישא בתרי דרבנן.

עוגה שכתוב עליו אותיות

הרמ"א (או"ח סימן שמ, ג) פסק שאסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אף על פי שאינו מכין רק לאכילה, דהוי מוחק.

ספייה בידים לקטן

וכתב במשנה ברורה (ס"ק יד) שמותר ליתנו לתינוק. ועי' בשערי ציון שמקורו במרדכי (פרק כלל גדול רמז שסא), וז"ל שם נשאל לרבינו מאיר על עוגות התינוקות שכותבין עליהן האותיות ותיבות איך אוכלים אותם התינוקות ביום טוב, והשיב אי משום מוחק ביום טוב, ליכא איסורא דאורייתא במוחק אלא על מנת לכתוב כדאמרין פרק כלל גדול, מיהא איסורא דרבנן איכא, ובתינוק אין לחוש דקטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין עליו להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים. ולכאורה צריך לומר א"כ שאינו נותן להתינוק לאכול אלא הוא לוקח לעצמו, דאל"כ הוי ספייה בידים ממש, ולא רק ענין של לאפרושי מאיסורא. וא"כ תמוהים דברי המ"ב שכתב שמותר ליתנו לתינוק. ואפילו אם נאמר שאין כאן אלא איסור דרבנן, הרי קי"ל (שו"ע או"ח סימן שמג, א) שאסור להאכיל לקטן בידים אפילו איסור דרבנן. ואולי סמך על מה שהביא שם בבית"ל בשם הגרע"א שפסק כהרשב"א והר"ן שלצורך הקטן מותר לספות לקטן איסור דרבנן, ואכמ"ל.

דבר שאינו מתכוון

לגבי עיקר האיסור כתב המ"ב (ס"ק יז) דאף שאינו ע"מ לכתוב, איסורא דרבנן מיהו איכא. ואף שאינו מכין למחוק, פסיק רישא הוא ואסור, אף בדרבנן וכדמוכח בסימן שי"ו ס"ד.

דרך אכילה

הט"ז (ס"ק ב) תמה על הרמ"א, דהא אפילו במקום שיש אב מלאכה כגון בורר, אין שייך במקום אכילה כיון שהוא עושה כן לצורך אכילה, וכן בטוחן, כ"ש בזה שהוא מקלקל כיון שאין מוחק ע"מ לכתוב, וכל המקלקלים פטורים, למה יהיה אסור דרך אכילה. החזו"א (סי' סא, א) חולק עליו וכתב שאינו דומה לבורר כלל, משום דאכילה תמידית היא דרך ברירה ודרך טחינה, ולא חייל עליה שם עובדא ועמל מלאכה, והלכך אף אם מכין סמוך לסעודה, לאו טוחן ולא בורר הוא, אלא נטפל לאכילתו, אבל אין אכילה התמידית דרך מחיקה, ומלאכת מחיקה שפיר מלאכה היא דרך אכילה. היינו שהיות ובדרך כלל ב"אכילה" יש "בורר", אז ע"כ שאין איסור בורר אלא שלא בדרך אכילה, משא"כ במחיקה היות ובדרך כלל אין באכילה מלאכת מחיקה, א"כ ע"כ בכל מחיקה ישנו משום מלאכה, וזה שעכשיו במקרה הוא צריך למחוק בשביל אכילתו, אין בכך כלום.

עוגה בצורת אותיות

וכתב המ"א (ס"ק ו) בשם ר"ש הלוי והעתיקו במ"ב (ס"ק טו), דדוקא כשכותבין על העוגות אותיות מדבר אחר אבל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה בדפוס או בידים שרי, דאין שם כתיבה עליה וממילא לא שייך בזה מחיקה. ועי' בספר דגול מרבבה שמוכיח כדברי הר"ש הלוי, מהא דאמרין יוצאין בסריקין המצוירין בפסח, וע"כ שאוכלן ביו"ט בליל הסדר, והרי יש כאן משום מוחק, אלא ע"כ דשאני היכא שהצורה או האותיות הם מגוף

העוגה. ולפי"ז לכאורה אפילו לפי הרמ"א מותר לאכול בסקויטים, אע"פ שיש בהם אותיות כתובות, משום שהכתב חרוט בסקויט עצמו, ואינו כתוב עליו.

אותיות פורחות

אבל כבר תמה עליו החזו"א (סי' סא, א) שאם עשה כן בשבת וודאי מקרי כותב, אא"כ אינו מתקיים. ונראה שס"ל להמ"ב ד"אותיות פורחות באויר" לא מקרי כתיבה, ואינו חייב אלא בכותב על רקע, ולכן היכא שהאותיות כתובות על העוגה אסור למוחקם, אבל עוגה בצורת אות לא מקרי אות ולכן אין איסור במחיקתו. ויהיה בזה נ"מ שלדברינו יהיה מותר לחתוך עוגה בשבת בצורת אותיות או שאר ציורם, ולא יהיה בעיא של כותב משום שאין חיבור של האות לרקע, וצ"ע לדינא. ולפי"ז בסקויטים שהכתב חרוט בסקויט דשפיר יש כאן כתב על רקע, יהיה אסור עכ"פ לדעת הרמ"א.

חיבור אותיות של כסף לפרוכת

ויש להביא סמך לדברינו, דהנה המגן אברהם (סימן שמ ס"ק י) כתב דמשמע בגיטין (כ, א) שאם תוחב אותיות של כסף ע"ג בגד מקרי כתב, וא"כ אפשר דאסור לעשותו בשבת. ועי' בספר נשמת אדם (הלכות שבת כלל לז סעיף ב) שכוונתו להא דאיתא התם, עבד שיצא בכתב שעל גבי כיפי ואנדוכתרי לא יצא לחירות, ופרש"י שרקמו על הבגד במחט כמין אותיות אינו כתב, לפי שאינו קבוע אלא מוטל על הבגד וב' ראשין תחובין בו. אלא שהק' עליו דא"כ אדרבה משמע להיפך שאינו כתב לענין גט, וממילא גם לענין שבת. וכן הק' במנחת חינוך (מצוה לב מוסך השבת אות לד). אבל לכאורה יש לומר שהמ"א מפרש כרש"י, ולכן דווקא שם לא הוי כתב משום "שאינו קבוע אלא מוטל על הבגד וב' ראשין תחובין בו", אבל כאן מיירי באופן שהאותיות קבועות על הבגד מכל הצדדים, ולכן שפיר הוי כתב. וכן כתב הנשמת אדם שם.

המג"ח חולק על המ"א וס"ל דלתחוב אותיות של כסף ודאי אינו חייב. [ואפילו לסברת הר"ן שחולק על הרשב"א לענין חק תוכות, וס"ל דלענין שבת הוי כתב אף דלא הוי כתב לענין גט, משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, מ"מ כאן כיון דהם כבר אותיות רק הוא מקרבן בשבת, ועל הקריבה ודאי אינו חייב].

ונראה שהמ"א הולך בשיטת הר"ש הלוי, וס"ל שגדר כתיבה הוא כתיבת אותיות על רקע, א"כ באותיות של כסף אע"פ שכבר קיים צורה של האותיות, אבל עצם הצמדתן להבגד יש בו משום כותב, שהרי עכשיו יש אותיות על רקע, וזה עיקר מלאכת כותב.

משחק "סקראבל"

מובא (בספר טלטלי שבת עמ' 25) בשם בעל האג"מ שאסור לשחק משחק סקראבל "דילוקס", והטעם שבשונה ל"סקאבל" רגיל שכל האותיות הם רק מונחים על הלוח, בסקראבל דילוקס לכל אות יש מסגרת נפרד, נמצא שאתה מחבר את האותיות ללוח והוי כמו הדין של המ"א.

אבל ראיתי בספר שמירת שבת כהלכתה (פט"ז הע' סח) שדן להתיר "משחק חמש עשרה", (הוא לוח אשר במסגרתו נמצא ריבועים מסומנים באותיות או מספרים, שניתנו להזיזם ולסדרם לפי הסדר) וכתב שאינו דומה לחיבור אותיות לפרוכת משום דשם אין להאותיות שום רקע, וע"י חיבורם לפרוכת יש כתיבה, משא"כ כאן לכל אות יש הרקע שלו א"כ אינו אלא מקרב האותיות שהתירו הפוסקים. ולפי"ז כתב שגם משחק שמחברים האותיות

במסגרת ג"כ יהיה מותר, שגם שם כל אות כבר כתוב על רקע, ואינו אלא מקרב האותיות שאין בו משום כותב. אבל בקשר למשחק סקרבל יש עוד חשש, שאם דרכו בחול לכתוב מספר הנקודות, אז ראיתי שהגרמ"פ אסר.

העמדת אותיות על לוח

ועי"ע בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק א סימן קלה) שדן בהעמדת אותיות או מספרים כתובים כל אחד בנייר אחר זה אצל זה בשבת כדי שידעו הצבור באיזה דף הם צריכים עתה, מחשש כתיבה וכן לסתור מחשש מחיקה. עי"ש דאם אינו מחבר את האות אלא העמדה בעלמא אין בזה שום חשש, דהא אף בחבור כה"ג באותיות של כסף בפרוכת שמחדש המג"א שאסור אינו דין ברור, עיין בנשמת אדם (כלל ל"ז אות ב') שלכל הפוסקים לא הוי כתב, ולרש"י נמי מסתפק אולי דוקא במעשה רוקם סובר שהוא כותב ולא בתחיבת אותיות כסף, ובלא חבור כלל משמע שאין מקום לאסור. וגרוע מלכתוב במשקין שאין מתקיימין, שעכ"פ לרגע שהן מתקיימין הוא בחבור אבל הכא שלא מחובר כלל אינו ענין כתיבה כלל. אבל אם יש איזה חבור דקובען הגבאי שלא יזוזו ממקומן יש לאסור כהמג"א. ולסברת השמירת שבת כהלכתה (הנ"ל) גם שם יהיה מותר, שכל אות כבר כתוב על נייר.

פסיק רישא בתרי דרבנן

אבל לגבי עיקר דברי הרמ"א שאסור לאכול עוגה שכתוב עליו אותיות, עי' במשנה ברורה (שם) שכתב לעיין בספר דגול מרובה (והביאו בשע"ת) שמצדד להקל בעיקר הדין הזה, ויש לסמוך עליו כשאינו שובר במקום האותיות בידו רק בפיו דרך אכילה. ויעוין בדגול מרובה בפנים שכתב דלא מבעי לשיטת התרומת הדשן הובא במגן אברהם (סימן שיד ס"ק ה), שפסיק רישיה במלאכה דרבנן מותר, ומביא ראיה ממרדכי פ' הזורק דמתיר לשפוך מים אף על פי שיורד לכרמלית, כיון דאינו מתכוין שיצאו לחוץ, אף על גב דפסיק רישיה הוא, אלא משום שאין כאן אלא איסור דרבנן, א"כ הכא בוודאי מותר. אלא אפילו לפי המ"א שחולק על התרה"ד וס"ל שגם באיסור דרבנן פסיק רישא אסור, עי"ש שמוכיח כדבריו מהא דנפסק בשו"ע (או"ח סימן שטז, ד) שפורסין מחצלת ע"ג הכוורת, (מקום שמתכנסים בו הדבורים לעשות דבש), ובלבד שלא יכוין לצוד, וגם הוא בענין שאינו מוכרח שיהיו נצודים, כי היכי דלא להוי פסיק רישיה. ואע"פ שאינו אלא איסור דרבנן, ע"כ שפסיק רישא אסור אפילו באיסור דרבנן. אבל היכא שאינו מתכוון ומקלקל כלאחר יד מודה שמותר, וכאן כולו איתנהו ביה, דמקלקל וגם כלאחר יד שאין דרך מחיקה בכך, וכ"ש אם אינו שובר ביד אלא בפה, ואין כאן אלא איסור דרבנן משום דלא הוי ע"מ לכתוב.

ועי"ע במ"ב (סימן שיד ס"ק יא) וז"ל והנה לענין עיקר הדין הסכימו המ"א וא"ר והגר"א והגרע"א דפסיק רישא אסור אף במלתא דרבנן, ומ"מ הכא מצדדים המ"א והגר"א דמדינא אף בכותל שרי היכא שאין מתכוין, כיון שאין צריך להגומא והוי מלאכה שאצל"ג, וגרע משאר איסור דרבנן דאסור היכא שהוא פסיק רישא, כיון שהוא ג"כ מקלקל וגם הוא כלאחר יד, וממילא נעשה הגומא בכותל ע"י הוצאת הסכין שמתרחב הגומא. אבל עי' בחזו"א (סא, א) שכתב שלא ברור ההיתר של פסיק רישא דלא ניחא ליה בתרי דרבנן.

עישון סיגריות שכתוב עליהם שם החברה

לאילו שנוהגים לעשן ביו"ט, (אע"פ שאין כאן היתר ברור בכלל, ולהרבה פוסקים יש כאן איסור גמור משום דאינו נחשב כשוה לכל נפש, ואכמ"ל) יש לדון האם יש חשש מחיקה של האותיות שמודפסות על הסיגריות, ויש נוהגים לקשקש עליהם מבעוד יום כדי למנוע מחיקתם ביו"ט עצמו, אבל יש להעיר דאולי לא יעזור שהרי אסור למחוק דיו, אפילו בלי אותיות. ולכאורה לפי הדגול מרבבה יהיה מותר, שגם כאן הוי אינו מתכוון, ואע"פ דהוי פסיק רישא אבל יש כאן תרי דרבנן, מקלקל וכלאחר יד כמו באכילת העוגה.

מחיקה דרך שריפה

עוד יש להתיר על פי דברי האור שמח (הלכות שבת פרק כג, ב) שכתב שלא שייך סתירה היכא שמבערו לגמרי, וכתב דהוי כמבעיר ספר "האם נאמר דחייב משום מוחק". ולדוגמא מצינו (פסחים פד, ב) דשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם בפסח, דשורף אינו שובר, כמו כן אינו סותר לענין שבת.

אבל אין דבריו פשוטים בכלל דיעוין שם שמציין לדברי המ"א (סימן תק"א, יג) לגבי ההלכה דמסיקין ביו"ט בכלים, והביא שהיראים דייק מזה דאפילו סתירה גמורה לא שייך בכלים. א"כ לדידן דקי"ל דיש סתירה גמורה בכלים (כמ"ש סי' שי"ד), צ"ל מיירי בכלי רפוי, דאע"ג דמותר לשמוט כלי רפוי מ"מ אסור לשברו לגמרי. והמ"א ממשיך דקושיא מעיקרא ליכא דכמו שהבערה גופה אב מלאכה היא והותרה לצורך, ה"ה סתירה. ולפי האו"ש היה לו לתרץ כפשוטו שאין איסור סתירה אלא היכא שנשאר השברים, אבל היכא שמכלה הדבר אין איסור סתירה.

סגולה לתינוק

ממשיך הדגול מרבבה, דהא דאסר המרדכי, צ"ל דשם מיירי שהיו כתובים בדווקא ואכלם כסגולה שיתחכמו, ולכן אין כאן מקלקל והוי ג"כ מתכוון, ולכן לא התיר אלא לתינוקות, אבל בציוור רגיל לכו"ע מותר. ומדייק כן ממה שכתב המרדכי "עוגות התינוקות", בה"א הידיעה, משמע שיש מה שהוא מיוחד בעוגות האלה.

חיבור של דף קרוע

בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ב סימן עה) היכא שיש דף קרוע בספר, וע"י הרמתו והורדתו של הדף מתחבר ותפרד האותיות, האם מותר להשתמש בספר. ועי"ש שכתב שאין זה מחיקה כשמרים הדף ולא משום כתיבה כשמניח, וכתב שלא מבעיא להמתירין לפתוח ולסגור ספר שכתובאותיות בצדו שגם כאן מותר, אלא דאפילו להלבוש (הנ"ל שהביא המג"א) שאוסר, מסתבר שיתיר בזה מאחר דברובא דרובא ניכר מחצית האות שעל חלק האחד איזה אות הוא ולא נתקן כלום במה שנסמך לו חלק השני. ואף דההיתר שם שכתב המג"א מתשובת הרמ"א הוא משום דעשוי לנעול ולפתוח, ובדף שנקרע הא לא נעשה, לפתוח ולסגור", אבל מסתבר דאין זה תלוי בכוונת העשיה אלא במה שנמצא עשוי לנעול ולפתוח בהכרח, ואין זה בשביל להשלים האותיות. ואם הוא באופן שידוע שאיכא שם אותיות שאין ניכרות מחלק אחד שכוונתו להעמיד בצמצום לידע איך לקרא, יש לאסור אף להמתירין שם, אבל אין לחוש לזה בסתמא שרוב אותיות ניכרות מחלק אחד.

פתיחת פרוכת שיש אותיות

הגרמ"פ בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ד סימן מ) דן על פרוכת שמחולק לשנים וכתוב עליו "אני אעביר", והאות עין הוא חצי על חצי הפרוכת דלצד מזרח וחציו השני על חציו הפרוכת שלצד מערב, האם מותר לפותחה בשבת, וכתב שיש קצת לחשוש להלבוש שהביא המג"א. אבל כתב לעיין באג"מ (או"ח ח"א סימן קלה) שבלא חבור כלל מסתבר שאין לאסור, וכיון שהוא חלוק על שני חצאי הפרוכת שאינם מחוברים כלל ליכא איסור, אבל מ"מ יש אולי חשש קטן ולכתחלה טוב שירחקו מערב שבת שני החצאים זה מזה, ובדיעבד ששכחו אין לחוש.

ובכלל לכתחלה אין לעשות פרוכת כזה, ואף בלא אותיות אין לעשות כי הוא כעין שינוי ממנהג ישראל שמעולם היו עושין פרוכת אחת על כל רוחב הבנין, שלכן גם בפרוכת שעושין לפני הארון היו עושין פרוכת אחת, שלכן אף בלא אותיות אין לעשות שתים וצריכין לחברם להיות פרוכת אחת.